הרחוב הפנימי: הבניין שלא דומה לאף פרויקט שבונים היום בישראל

למה כבר לא בונים בתים יפים כמו פעם? השאלה המוכרת הזו מקבלת תשובה מפתיעה בפרויקט מעניין בצפון תל אביב, שכן נראה כמו פעם - וממש לא במקרה. הצצה

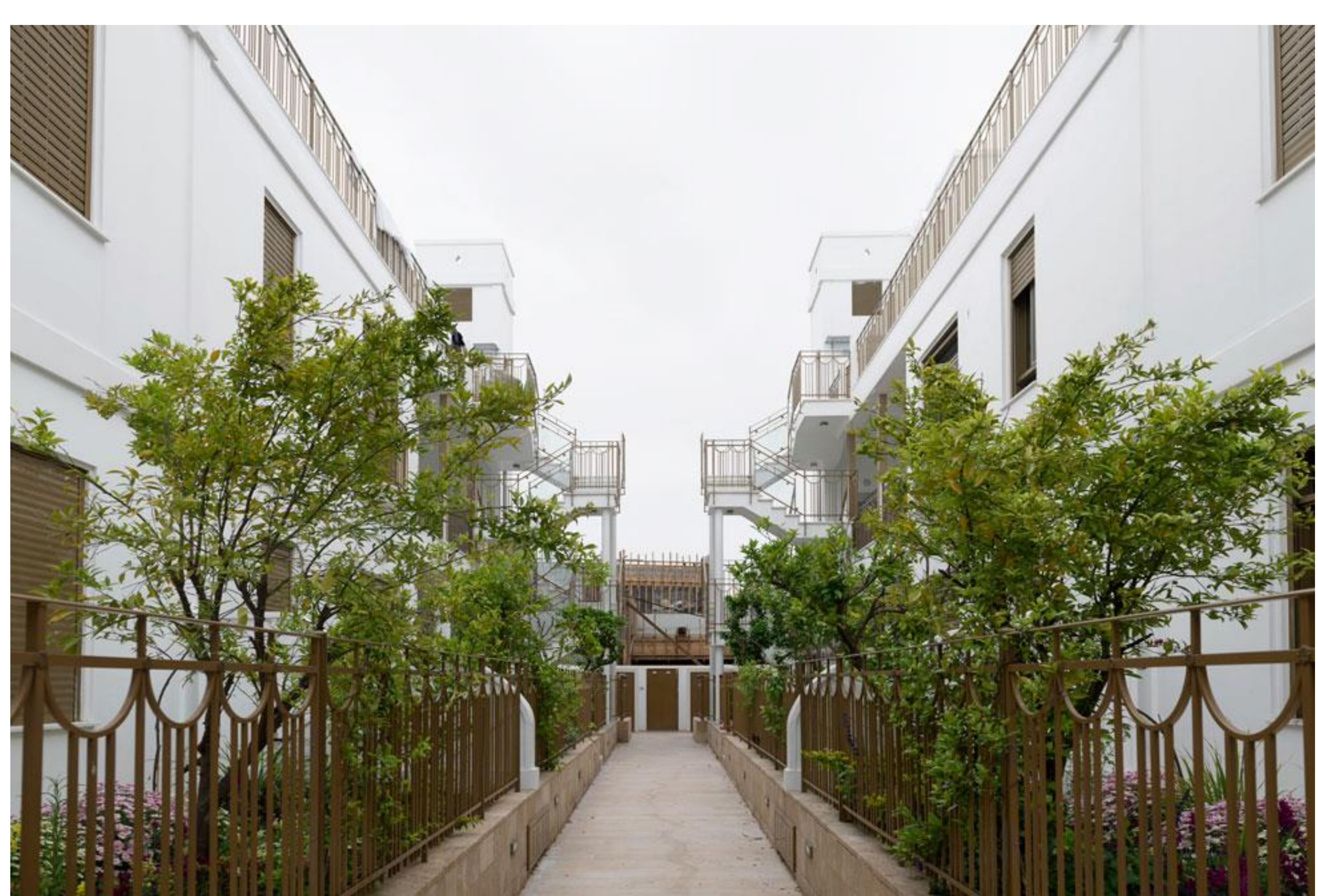

09.05.17

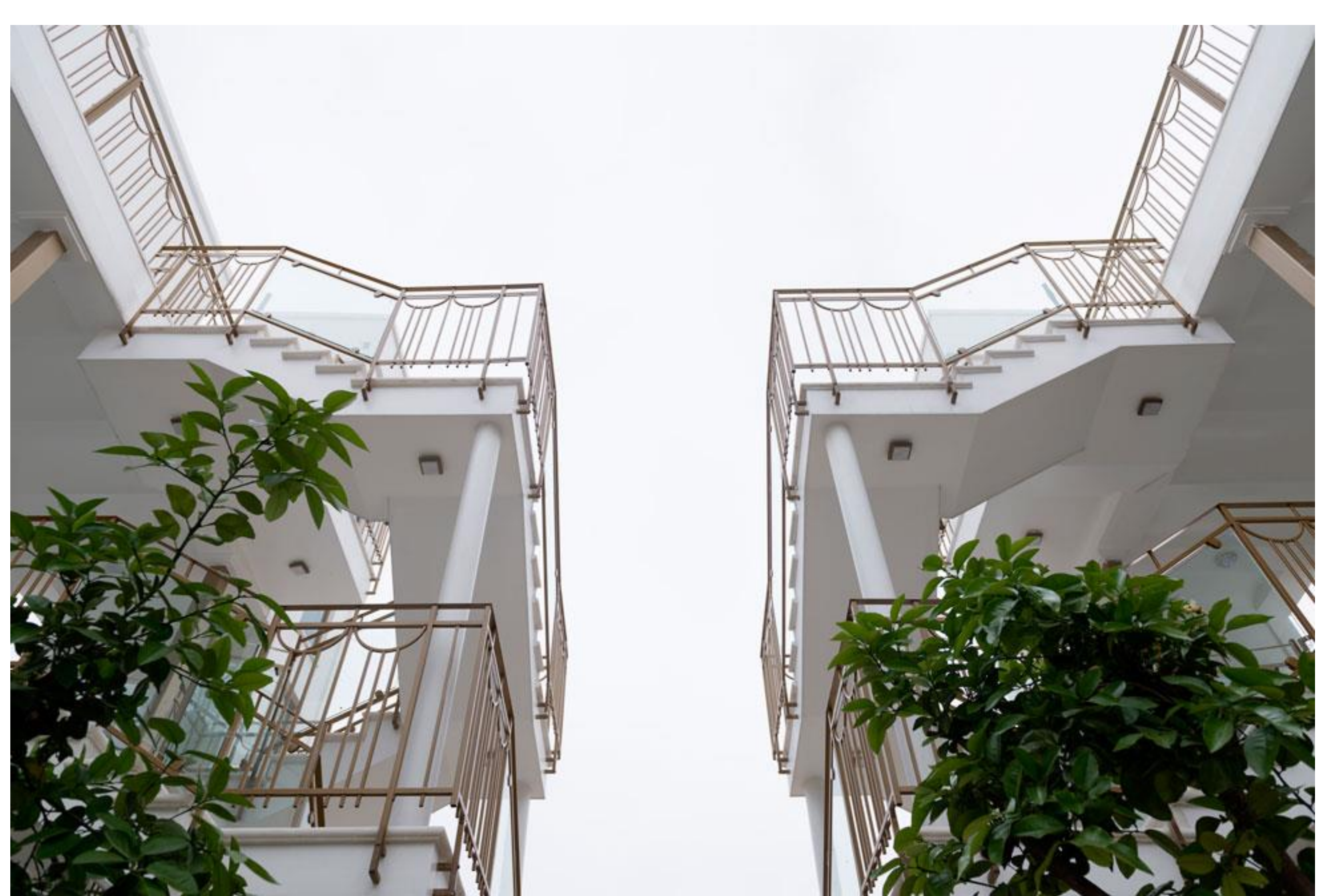

מיכאל יעקובסון *(צילומים גדעון לוין)*

על המגרש ניתן היה לבנות בניין רגיל בן 12 דירות. במקום לתכנן גוש אחיד בחרה האדריכלית לפצל אותו לשני בניינים טוריים נפרדים, וביניהם רחוב פנימי

הרעיון יוצא דופן, ולא פגע בזכויות הבנייה של היזם. הן נוצלו במלואן הרעיון יוצא דופן, ולא פגע בזכויות הבנייה של היזם. הן נוצלו במלואן (צילום: גדעון לוין)

מהרחוב הפנימי יש גישה ישירה לדירות הקרקע, ולשמונה הדירות בקומות העליונות מובילים גרמי מדרגות חיצוניים ומעליות. "רציתי שלכל דירה יהיו איכויות של
וילה' הרחוב הפנימי יש גישה ישירה לדירות הקרקע, ולשמונה הדירות בקומות העליונות מובילים גרמי מדרגות חיצוניים ומעליות. "רציתי שלכל דירה יהיו איכויות
של וילה", אומרת האדריכלית נילי פורטוגלי, "ולכן אין לובי משותף. יש סמטה, ונכנסים דרך חצר קטנה פרטית או מרפסת לכל אחת מהדירות " ', אומרת
האדריכלית נילי פורטוגלי, "ולכן אין לובי משותף. יש סמטה, ונכנסים דרך חצר קטנה פרטית או מרפסת לכל אחת מהדירות" (צילום: גדעון לוין)

כמ כמו בפרויקטים קודמים של פורטוגלי, הבניין החדש נראה כאילו היה כאן מזמן, ויש בו איכויות של בנייה ישנה יותר. זאת, גם משום שהתפישה - המושפעת מהאדריכל כריסטופר אלכסנדר - יורדת לפרטי הבניין הקטנים ביותר (צילום: גדעון לוין(ו בפרויקטים קודמים של פורטוגלי, הבניין החדש נראה כאילו היה כאן מזמן, ויש בו איכויות של בנייה ישנה יותר. זאת, גם משום שהתפישה - המושפעת מהאדריכל כריסטופר אלכסנדר - יורדת לפרטי הבניין הקטנים ביותר

הבניין מזכיר הבניין מזכיר מבנים תל אביביים משנות ה-20 וה-30 של המאה שעברה, עם חלונות שנמתחים כמעט לגובה כל הקומה ועיטורים קטנים (צילום: גדעון לוין)

'יש פה אופי", אומרים מירב ועירא, בני זוג שעברו לכאן מ"הגוש הגדול". אך בלא תקנון של הדיירים, כבר רואים מחזות כמו כביסה שתלויה על מעקה המרפסת הפונה לרחוב הפנימי. "בפאריז לא תראה כזה דבר", אומרת פורטוגלי באכזבה

"היה פה מגרש שניתן לבנות עליו בניין רגיל של 12 דירות", נזכרת האדריכלית נילי פורטוגלי, "אבל החלטתי שהכניסה לא תהיה כמו שתמיד עושים - כשנכנסים ישר מהרחוב אל לובי משותף, מעלית ומדרגות". ואכן, הבניין שממוקם בפינה הסואנת של הרחובות דבורה הנביאה ופנחס רוזן בצפון תל אביב, לא דומה לאף פרויקט שבונים כיום בישראל, גם לא בתל אביב.

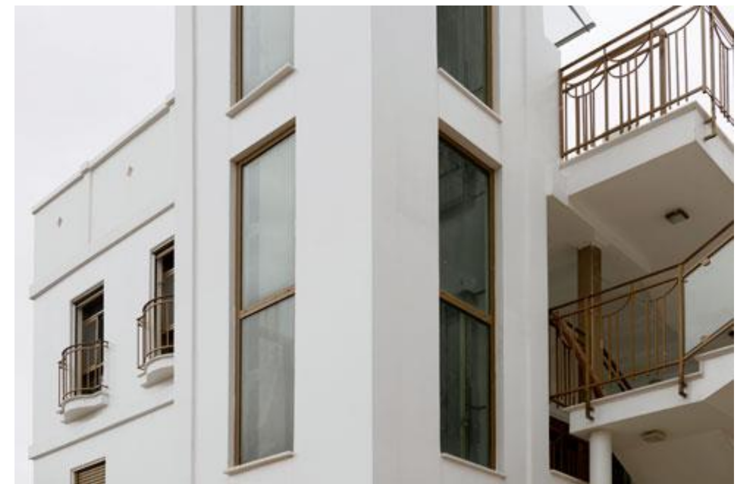
במקום לנצל את המגרש לגוש בנוי אחיד ודחוס, בחרה פורטוגלי לפצל אותו לשני בניינים טוריים נפרדים בגובה שלוש קומות, הניצבים זה מול זה, וביניהם למתוח רחוב פנימי ("רציתי להתרחק מהכבישים הסואנים וליצור עולם פנימי", היא מסבירה). המהלך לא גרם ליזם לאבד זכויות בנייה במגרש בן 1.6 הדונם, והן נוצלו במלואן.

במבט מקרוב מבחינים בפרטים הקטנים, המגיעים מתוך תפישה אדריכלית שגיבש כריסטופר אלכסנדר, המורה של פורטוגלי

מעיטורי המעקות ועד צבע התריסים - המעורבות האדריכלית כוללת

הגוון לבן בוהק, פתחי החלונות גבוהים במיוחד, והתריסים מוזהבים

מהרחוב הפנימי יש גישה ישירות לדירות בקומת הקרקע, בעוד שמעלית וגרמי-מדרגות חיצוניים מובילים לשמונה הדירות בקומות העליונות. "רציתי שלכל דירה יהיו איכויות דומות לווילה פרטית, ולכן אין לובי משותף", מסבירה האדריכלית. "יש סמטה, ונכנסים דרך חצר קטנה פרטית או מרפסת לכל אחת מהדירות".

בשנתיים האחרונות, מאז שהושלמה בנייתו של הפרויקט החריג, הוא מושך תשומת לב של נהגים ועוברי אורח. הגוון הלבן הבוהק, על רקע הבתים הסמוכים שמטויחים בטיח שפריץ גס שתפס אבק והצהיב; פתחי החלונות הנמתחים כמעט לכל גובה הקומה, לעומת החלונות המרובעים הסטנדרטיים; התריסים המוזהבים שמגיפים את החלונות; והעיטורים הקטנים והמוקפדים – כל אלה מעניקים לבניין אופי לא שגרתי, יחד עם בחירות הצבע ומגדלי המעליות והמדרגות שמעוררים אסוציאציה של טירה רחוקה. פורטוגלי, אגב, גם בפרויקטים קודמים שלה, מעודדת את הדיירים להשתמש במדרגות – כדי לחוות את הבניין וכדי לחסוך אנרגיה (וזה גם בריא).

הצבעים שנבחרו הם לבן, זהב ואדום יין לדלתות

למרות חריגותו, הבניין החדש שאכלוסו החל רק לאחרונה נראה כאילו תמיד היה שם, והוא מזכיר בניינים תל אביביים משנות ה-20 וה-30 של המאה שעברה. התחושה של שפה עיצובית מוכרת מתחילת המאה הקודמת זוכה לאישור בחומרי הבנייה הטבעיים, שמתבססים על טיח לבן, ברזל, אבן נסורה ואבן כורכר. בחירות הצבע אינן שגרתיות, כאמור, משום שהמעקות, התריסים, דלתות המעליות ואפילו תיבות הדואר נצבעו בזהב ודלתות הדירות הראשיות נצבעו באדום-יין, "כי זה צבע שמשלים יפה את הלבן והזהב", מסבירה האדריכלית.

את כל המעקות המעוטרים בפרחי-ברזל זעירים, המרפסות, החלונות, המדרגות והגגות, הפרגולות והמחיצות במרפסות, מסתורי המזגנים והגדר ההיקפית - עיצבה פורטוגלי בעצמה. את הגישה ההוליסטית והחווייתית שמזוהה עם עבודתה רבת-השנים היא שאבה בלימודיה באוניברסיטת ברקלי אצל כריסטופר אלכסנדר, אדריכל ותיאורטיקן בריטי משפיע. אחרי הלימודים היא עבדה איתו על פרויקטים שונים, בהם תכנון היישוב הקהילתי שורשים בגליל התחתון.

נילי פורטוגלי. "סדר ויופי אינם נשענים על תפישה סובייקטיבית"

פורטוגלי אימצה את שפת הדפוסים (Pattern language) שהגה אלכסנדר ליצירת אדריכלות הרמונית. "סדר ויופי אינם נשענים על תפישתו הסובייקטיבית של היוצר ואינם פרי חזונו השרירותי, אלא הם מאפיינים אובייקטיביים הקשורים בתכונות הגיאומטריות של העולם הפיזי", ניסחה האדריכלית את גישתה בספרה "תפיסה הוליסטית באדריכלות" (עם עובד, 2011). "הבניין והפנים הם מערכת המשכית אחת. כל פרט נגזר מהשלם הגדול ממנו שהוא שייך לו, אחראי לקיומו ונועד לחזקו".

פרויקטים קודמים של פורטוגלי בת"א: בניין ברחוב השומר (מימין) ומרכז המוזיקה פליציה בלומנטל בכיכר ביאליק צילום: מיכאל יעקובסון

עדויות לגישתה של פורטוגלי אפשר למצוא בבניינים ובמתחמים שתכננה מאז תחילת שנות ה-80, כמו מרכז שכונתי בשכונת רמות בירושלים, מרכז יום לקשיש ברחוב רש"י בתל אביב, שכונת מגורים בקיבוץ מעגן מיכאל, והמרכז למוזיקה ע"ש פליציה בלומנטל בכיכר ביאליק בתל אביב. כמו הבניין ברחוב דבורה הנביאה, גם הם נראים ישנים יותר מכפי שהם – כאילו היו מבנים היסטוריים - וזאת הודות להשקעה יוצאת דופן במכלול היצירה, החל מפריסת הבניין על המגרש וכלה בעיצוב הפרטים הקטנים ביותר. לא לחינם נחשבת יצירתה של פורטוגלי כייחודית באדריכלות הישראלית, וייתכן שהיא האדריכלית הישראלית היחידה שתפישת עולמה ההגותית מוכחת בתוצרים בעצמם.

החלוקה הפנימית של הדירות היא חלק מהתכנון הכולל. "יש קשר ויזואלי בין החלקים בדירה ואין דלת שמפרידה וחותכת", מסבירה המתכננת כשאנו מבקרים בדירה שטרם אוכלסה בקומת הקרקע. באמצעות מערכת פתחים, נוצר קשר הדוק בין חדרי השינה, הסלון והמטבח, עם המשכיות לחצרות ולפתחי החלונות.

השכן לא שמע על העיצוב

"יש פה אופי שנותן תחושה של בוסתן ספרדי", מספרים מירב ועירא, בני זוג שעברו מ"הגוש הגדול" בצפון תל אביב לדירה בקומה הראשונה, יחד עם בנותיהם אילי ואריאל. "כל הדירות הן אחת מול השנייה, יש מרפסות שאפשר לראות את השכנים ולדבר", ובאופן טבעי הם אוהבים לצאת מהסלון למרפסת הכניסה שמשקיפה על הרחוב הפנימי, ולהרגיש שהם מביטים במדרחוב פרטי.

שטחי הדירות מגוונים: דירות הגן הן גדולות במיוחד (300 מ"ר עם חצר, במפלס הרחוב ומתחת לקרקע), ואחת מהן נמכרת עכשיו בכ-5.8 מיליון שקל; הדירות בקומה הראשונה הן בנות 140 מ"ר עם מרפסת K 40 מ"ר, והדירות בקומת הגג הן בנות 90 מ"ר עם מרפסת של 50 מ"ר.

שה לנחש שמדובר בבנייה חדשה. פורטוגלי מעודדת את דיירי הפרויקטים שלה להשתמש ברגליים

כוונות לחוד ומציאות לחוד, כי אחד הדיירים כבר בחר לתלות את הכביסה על מעקה המרפסת שפונה לרחוב הפנימי, כך שכל שאר הדיירים ילמדו מה צבע הסדינים האהוב עליו. פורטוגלי רואה את הכביסה, התלויה ברישול על המעקות המוזהבים שעיצבה, ואומרת באכזבה: "אמרתי להם שאם לא יעשו תקנון קשוח של בית משותף, כל אחד יעשה מה שהוא רוצה. בפאריז לא תראה כזה דבר, כי שם יש חוקים נוקשים וכל תושב משלם עם הארנונה גם דמי שיפוץ, כך שפעם בשנתיים העירייה באה ומשפצת את החזית".

פורטוגלי היא לא אחת ששותקת כשפוגעים לה ביצירה, אף שבסיור עם ערוץ האדריכלות של Xnet היא נמנעת מלהזכיר את המאבק החריף שניהלה מול הנהלת מרכז המוסיקה בכיכר ביאליק, מאבק שהגיע עד לבית המשפט. אז התקינו וילון גדול בבניין, בניגוד להסכמתה כאדריכלית וכמעצבת הפנים של הספרייה, והיא ראתה בכך פגיעה בבניין ובזכויות היוצרים שלה. בפסיקה תקדימית קיבל השופט גדעון גינת את טענותיה, והיא קיבלה פיצויים.

היזם התגורר בבניין שלה

פורטוגלי תכננה גם בניין ברחוב השומר, סמוך לשוק הכרמל ולמדרחוב נחלת בנימין, ואחד הדיירים בו הוא היזם של הבניין הנוכחי. למרות ובגלל גישתה הבלתי מתפשרת – הזמין אותה למשימה. האם כל רעיונותיה התקבלו? כן. האם בחרו להשקיע בכולם? לא. "תכננתי חלונות מפרופיל בלגי שנפתחו לצדדים, ולא חלונות הזזה כמו שבוצע", היא מספרת, "וגם התריסים היו אמורים לשלב תריס ונציאני ולא בוצעו כמו שרציתי. לפחות הם באותו גוון זהב". גם עצי הפרי שביקשה לא נשתלו ברחוב הפנימי, שבו נשתלה צמחייה סגולה.

כמו רחוב אירופי ישן. הצמחייה נאה, אף שעצי הפרי שביקשה האדריכלית לא נשתלו

פורטוגלי (ילידת 1948) לא תכננה מבנה נוסף בשנים האחרונות, ואף אחד לא נראה באופק הקרוב. בשבע השנים האחרונות היא מפיקה סרט על גישתה האדריכלית, שניתנת ליישום בכל תחום בחיים, כך היא מאמינה, והסרט אמור לצאת להפצה בעוד כחצי שנה. בסרט היא חוזרת לילדותה בחיפה, לביקורים בצפת שם התגוררו סבה וסבתה, ולכך שבדיעבד גילתה כי בצפת קיבלה את כל התשובות לשאלות שהעסיקו אותה בגישתו של כריסטופר אלכסנדר וגם בבודהיזם. מפגש שלה עם הדלאי לאמה הצליח לחבר אותה אל ילדותה, ולהבין באופן לוגי את הערכים שעליהם גדלה. "יכולתי לתכנן 10 אוניברסיטאות בזמן שעשיתי את הסרט, אבל מה שמעסיק אותי הוא להביא את הסרט לקהל שרוצה לראות אותו".

- האדריכלית תעביר בבניין שני סיורים פתוחים, במסגרת אירועי "בתים מבפנים" (בשיתוף עיריית תל אביב-יפו): 18-19.5 בשעה 11:30 (אין צורך ברישום)